

Programnoter sommerkoncert 2021

Wolfgang Amadeus Mozart (1756-1791) Symfoni nr. 40, g-mol, 3. sats

Mozarts sidste tre symfonier, som alle er skrevet i året 1788, opfattes ofte som en trilogi: Nr. 39 i Es-dur, nr. 40 i g-mol og nr. 41 i C-dur. De tre symfonier er meget forskellige. Es-dur symfonien er lys og livsbekræftende, Jupitersymfonien er vittig og spirituel, og mellem disse to lyse værker står den mørktfarvede g-mol-symfoni med sin tragik. Udover, at de tre symfonier alle er komponeret i løbet af blot to måneder, er det interessant, at de ikke er skrevet på bestilling, hvilket var usædvanligt for Mozarts tid - en klar indvarsling af den romantiske frie kunstner, som ikke er ansat ved et fyrstehof, men som skriver ud af sin inspiration. Med disse tre store symfonier fuldender Mozart den wienerklassiske symfoni og afslutter dermed et kapitel i symfoniens historie.

Symfoni nr. 40

Allerede i instrumentationen afviger g-mol-symfonien fra normen, idet den er uden trompeter og pauker, oprindeligt også uden klarinetter, som dog blev tilføjet senere. Herom skriver biografen Alfred Einstein: "Dette er symfonien uden trommer og trompeter; hvad skulle da også disse festlige instrumenter i dette stykke kammermusik!" Symfonien er opbygget efter det klassiske mønster med fire satser, og uden formildende omstændigheder slutter Mozarts måske mest fortvivlede værk i samme dystre stemning, som det begyndte. Det vides ikke, hvornår g-mol-symfonien første gang blev spillet, men tilføjelsen af klarinetter tyder dog på, at Mozart har hørt værket opført for derefter at have redigeret i det. Værket er tragisk og dybt emotionelt, men uanset fortolkninger er det et af Mozarts mest beundrede værker og den mest spillede af hans symfonier.

Mozart skrev ikke kun symfonier, men også vidunderlige operaer, hvorfra SASO opfører to arier.

Fra Don Juan (1787): Batti, batti o bel Masetto

Don Juan er en opera i tre akter, som udspiller sig i tre samfundslag mellem adel, borger og bonde. Don Juan skikkelsen er en legendarisk kvindebedårer, hvis historie er blevet fortalt af talrige forfattere. I dag bruges begrebet Don Juan om mænd, der har særligt talent for at forføre kvinder. I operaen forfører Mozarts Don Juan piger både i adelen (Donna Anna) i borgerskabet (Donna Elvira) og i bondestanden (Zerlina).

Zerlina er en ung bondepige, som skal giftes med Masetto, der ligeledes er en søn af folket. Kort før sit bryllup bliver Zerlina forført af Don Juan, og det er Masetto selvsagt ikke begejstret for. Zerlina indser sin brøde og må anvende al sin charme på at få Masetto gjort god igen. Derfor synger hun *Batti, batti o bel Masetto* (slå mig, slå mig, søde Masetto). Det ender naturligvis med, at Masetto tilgiver hende – og Don Juan får til sidst sin straf for alle sine erobringer.

Fra Die Zauberflöte (1791): Der Vogelfänger bin ich ja

Tryllefløjten er et syngespil i to akter med en tosidedet handlingsstruktur, som hele tiden veksler mellem den etiske og den æstetiske levemåde: Tamino er den seriøse prins, der drager ud for at redde prinsesse Tamina ved at opfylde kriterierne for den højeste etik (de klassiske tre prøver). Papageno er hans tro og lystige følgesvend uden forståelse for de store linjer i tilværelsen, men bestemt med et varmt hjerte og sans for nydelse, god mad og smukke kvinder. Papageno synger *Der Vogelfänger bin ich ja* og karakteriserer dermed sig selv som æsteten, der indfanger livets umiddelbare glæder.

Johann Strauss II (1825-1899) Im Krapfenwaldl & Kaiserwalzer

Den østrigske komponist, Johann Strauss den Yngre var søn af Johann Strauss den Ældre. Im Krapfenwaldl er en polka, skrevet i 1869, med titlen *Im pawlowsk Walde*. Strauss følte sig senere bevæget til at genoptrykke stykket, så det passede til hans publikum i hjembyen Wien. Den nye titel *Im Krapfenwaldl* kan henvise til det populære Krapfenwald-område i Wienerwald, beliggende i den naturskønne landsby Grinzing, men titlen kan også henvise til Franz Josef Krapf, der ejede den lokale kro.

Kaiserwalzer, som er skrevet i 1889, er en af Strauss' mest spillede valse. Valsen har en stemningsskabende introduktion i langsomt marchtempo, efterfulgt af fire valse og til sidst en coda, der afrunder det hele ved at gentage det tidligere stof.

Johannes Brahms (1833-1897) Serenade Nr. 1, D-dur, 5. sats, Scherzo

Johannes Brahms, den tyske pianist og komponist, regnes som en af de mest betydningsfulde europæiske komponister i anden halvdel af 1800-tallet. Brahms musik regnes normalt til den klassicistiske retning i den romantiske musik - klassisk i formen, romantisk i indholdet. Brahms skrev både for piano, kammerensemble, symfoniorkester, kor og sangstemme. Det store gennembrud kom 1868 med uropførelsen af *Ein deutsches Requiem*.

Brahms to orkesterserenader er komponeret tidligt i hans komponistliv (1857-1860).

Serenade nr. 1 i D-dur, som er det første fuldendte orkesterværk fra Brahms' hånd, var først tænkt for et kammerensemble bestående af fem blæsere og fire strygere. Senere skrev Brahms værket om for orkester og kaldte det *Symphonie-Serenade*. De seks satser danner tilsammen en komplet symfonyklus, idet 1. – 2. – 3. sats (Allegro molto, Scherzo allegro non troppo, Adagio non troppo) kan opfattes som de tre første satser af en symfoni, mens de sidste tre satser (Menuetto, Scherzo allegro, Rondo allegro) tilsammen danner en vægtig finale. SASO spiller 5. sats.

Pietro Mascagni (1863-1945) Cavalleria rusticana: Intermezzo

Mascagni, italiensk komponist, var primært kendt for sine operaer. Han skrev femten operaer, en operette, flere orkester- og vokalværker, tillige med sange og klavermusik. Han nød enorm succes i løbet af sin levetid, både som komponist og dirigent.

Hans mesterværk *Cavalleria rusticana* (landlig ridderlighed) fra 1890 forårsagede en af de største sensationer i operahistorien og indvarslede verismen i italiensk dramatisk musik – en retning, som ville skildre det virkelige liv med hovedvægt på realistiske, dramatiske hændelser.

Cavalleria rusticana er et jalousidrama, der foregår i en siciliansk landsby i midten af 1800-tallet: Det er påske, og folk samles på torvet forud for påskemessen. Bondepigen Santuzza har hørt, at hendes elskede, Turiddu, er kommet til byen. Før Turiddu drog i krig var han dog forlovet med Lola, men hun har i mellemtiden giftet sig med Alfio. Der er selvfølgelig med disse forviklinger lagt op til stort jalousidrama. Torvet tømmes, mens folk går til påskemesse. Under denne messe spilles *Intermezzo*, uden at der foregår noget på scenen, mens messen foregår inde i kirken. Komponister har gennem tiden brugt sådanne Intermezzi til at skabe en instrumental overgang fra én situation til en anden.

Efter påskemessen kommer folk ud af kirken igen, og det trækker op til knivduel, som forårsager Turiddos død. Operaen er kort med kun én akt, så derfor opføres den ofte sammen med Ruggero Leoncavallos opera *Pagliacci* (Bajadser).

Gerardo Hernán Matos Rodriguez (1897-1948) Tango por una cabeza (violinsolo)

Rodriguez var en uruguayansk musiker, komponist og journalist, som blev født i Montevideo, søn af ejeren af *Moulin Rouge*, en populær lokal kabaret. Han begyndte at komponere som ung studerende i 1917, og hans første kendte værk var *La Cumparsita*, som blev en af de mest kendte tangokompositioner. Rodriguez rejste bredt gennem Europa og opholdt sig i Paris en tid for at arbejde som uruguayansk konsul i Tyskland. Rodriguez døde i Montevideo efter lang tids sygdom i 1948.

Tangoen *Por una Cabeza* er benyttet i den fremragende filminstruktør Dino Risi's film *Profumo di donna* fra 1974: Hovedpersonen Fausto er en smuk mand i sin bedste alder, og han er meget stor fan af kvinder. Han har mistet synet, men på trods af sin blindhed er han i stand til at gætte tilstedeværelsen af en kvinde takket være hendes parfume. I en meget sensuel scene i filmen danser den blinde Fausto til tonerne fra *Tango por una Cabeza*.

https://www.youtube.com/watch?v=iuU_XE3uZl

Leroy Anderson (1908-1975) Bugler's holiday

Leroy Anderson var en amerikansk komponist, der primært komponerede let orkestermusik. Hans musik var mest populær i 1950'erne, og mange af kompositionerne blev oprindeligt skrevet til Boston Pops Orchestra. En af Andersons kendteste kompositioner er *Sleigh Ride*. Trompettrioen *Bugler's holiday* er et festligt og fyrgigt stykke med energi og tempo.

Carl Nielsen/Kai Hoffmann: Den danske sang er en ung blond pige

Lyriskeren Kai Hoffmann kendes i 1920'erne som en flittig lejlighedsdigter, der hentede sin inspiration i dansk natur og historie. Teksten er skrevet som en prolog, til et stort anlagt landssangstævne, hvis formål var at manifestere korforeningernes folkelige arbejde landet over. Sangen var oprindeligt tænkt som et bidrag til at samle hele folket i tiden efter genforeningen i 1920; det ses fx i linjen "fra hedens lyng som fra stadens flise". Den pompøse nationale stil har været med til at give sangen dens folkelige appel. Fra og med 18. udgave af Højskolesangbogen har indledningen til tredje vers, "Så syng da Danmark lad hjertet tale" været anvendt som Højskolesangbogens vignet.

1926 henvendte Kai Hoffmann sig til Carl Nielsen og bad denne skrive en melodi til teksten. Det er, som om Carl Nielsen med sin ret maskuline melodi opponerer mod tekstens billede af, at den danske sang skulle være ungdommelig, feminin og lys. Dens enkle firkantede rytme og de mange tonegentagelser giver den et kraftfuldt og insisterende tonefald. Måske er det kombinationen af det kvindelige i teksten og det mandlige i melodien, der har gjort sangen så slidstærk.

1. Den danske sang er en ung, blond pige,
hun går og nynner i Danmarks hus.
Hun er et barn af de havblå rige,
hvor bøge lytter til bølgers brus.
Den dansk sang, når den dybest klinger,
har klang af klokke, af sværd og skjold.
Imod os bruser på brede vinger
En sagatone fra hedenold.
2. Al Sjællands ynde og Jyllands vælde,
de tvende klange af blidt og hårdt,
skal sangen rumme for ret at melde
om, hvad der inderst er os og vort.
Og tider skifter, og sæder mildnes
Men kunst og kamp kræver stadig stål;
Det alterbål, hvor vor sjæl skal ildnes,
Det flammer hedest i Bjarkemål.
3. Så syng da, Danmark, lad hjertet tale,
thi hjertesproget er vers og sang,
og lære kan vi af nattergale
og lærken over den grønne vang.
Og blæsten suser sin vilde vise,
Og stranden drøner sit højtidskvad;
Fra hedens lyng som fra stadens flise
Skal sangen løfte sig, ung og glad.

Folkemelodi/Fritz Andersen: I skovens dybe stille ro

Teksten er skrevet af Johannes Fritz Emanuel Andersen. Han var en flittig, københavnsk musikpædagog, som ved siden af undervisningen holdt af at komponere fantasier over kendte sange. Men Andersen nøjedes ikke altid med noderne. Han skrev også sangtekster, som dog for længst alle er glemt, undtagen denne lille, stemningsfulde aftensang.

Der er ingen udvikling i teksten. De to vers giver et stemningsbillede af den 'stille ro' i skoven lige før solnedgang. Der er netop stille, men ikke stilhed: Endnu synger nogle småfugle, og frøerne kvækker. Vi er inde midt i Danmark, hvor der aldrig er langt til de nærmeste huse. Derfor kan man også høre klokken fra landsbykirken. Og når den også bliver stille, er det for alvor aften.

1. I skovens dybe, stille ro, hvor sangerhære bo,
hvor sjælen lytted' mangan gang til fuglens glade sang,
der er idyllisk stille fred i skovens ensomhed,
og hjertets længsler tie her, hvor fred og hvile er.
2. Hør, landsbyklokken lyder ned, bebuder aftenfred,
småfuglen, før den går til blund, end kvidrer lidt en stund.
I mosen kvækker højt en frø, stærkt damper mark og sø.
Nu klokken tier, aftenens fred sig stille sænker ned.